

Krapina, franjevački samostan: monstranca, rad Hansa Christiana II. Fesenmaiera, sredina 17. stoljeća (foto: Nevenka Belčić)
Krapina, Franciscan monastery: Monstrance (Hans Christian II. Fesenmaier, mid-17th c) (Photo Nevenka Belčić)

Ivo Lentić

Institut za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu
Odjel za povijest umjetnosti

Izvorni znanstveni rad
predan 25. 5. 1989.

Prilog istraživanju radova augsburških majstora u Hrvatskoj

Sažetak

U 17. i u prvoj polovici 18. stoljeća bio je posebno značajan utjecaj i konkretan doprinos augsburških zlatarskih majstora u našim krajevima, a posebno u kontinentalnoj Hrvatskoj, gdje je u riznicama, crkvama i kapelama sačuvan priličan broj njihovih radova, među kojima se nalaze i predmeti vrhunske umjetničke vrijednosti: pladanj s vrčem od srebra iz prve polovice 17. stoljeća (Dubrovnik, katedrala) predstavlja rad augsburškog zlatara Hansa Jacoba I. Bauera; monstranca od pozlaćena srebra, s ukrasima od granata (Krapina, franjevački samostan) rad je Hansa Christiana II. Fesenmaira iz sredine 17. stoljeća; zdjela od srebra iz druge polovice 17. stoljeća (Zagreb, Povijesni muzej Hrvatske) predstavlja rad majstora Balthasara Haydta; kalež od pozlaćena srebra iz druge polovice 17. stoljeća (Ludbreg, župna crkva Svetog Trojstva) rad je Johanna I. Mayra; kalež od srebra iz prve polovice 18. stoljeća (Virje, župna crkva sv. Martina) predstavlja rad Johanna Georga Anzwang(er)a; dva srebrna poprsja-relikvijara (Zagreb, crkva sv. Katarine), koja predstavljaju sv. Franju Ksaverskoga i sv. Ignacija Loyolu, radovi su Johanna Lucasa Sigela iz 1734-1735. godine.

U 17. stoljeću bio je u cijeloj kontinentalnoj Hrvatskoj, a djelimično i u Primorskoj Hrvatskoj, posebno značajan utjecaj i doprinos augsburških zlatara. Srebrnarske radove sakralnog karaktera augsburških majstora nabavljali su i naručivali razni donatori – većinom velikaši i kler – te ih darivali župnim i samostanskim crkvama i kapelama.

Utjecaj radova tih augsburških majstora bio je osobito plodonosan za razvoj zlatarstva u kontinentalnoj Hrvatskoj u 17. i na početku 18. stoljeća. Taj se utjecaj očitovao u radovima domaćih majstora, koji na svojim djelima vrlo uspješno imitiraju, odnosno primjenjuju, oblikovanje i ornamentaciju svojih augsburških uzora. Tako npr. očite utjecaje augsburških zlatara nalazimo kod radova varaždinskih srebrnara iz 17. stoljeća,¹ a također i kod radova zlatara koji su u drugoj polovici 17. stoljeća djelovali u Koprivnici.²

Nakon definitivne pobjede carske vojske nad Turcima potkraj 17. stoljeća, dolazi u Beču, a zatim i u ostalim krajevima Habsburške Monarhije, do sve većeg jačanja barokne umjetnosti, koja tijekom 18. stoljeća doživljava pravi trijumf specifičnog izraza austrijskog baroka, koji se očitovao na svim područjima umjetnosti i umjetničkog obrta, pa tako i u zlatarstvu. S tim u vezi tijekom prve polovice 18. stoljeća u Hrvatskoj sve više slabi utjecaj augsburških zlatara, a na njihovo mjesto nastupaju austrijski zlatari, osobito bečki i gradački majstori.

Nasreću, u riznicama crkava, kapela i samostana u kontinentalnoj Hrvatskoj sačuvao se priličan broj radova augsburških zlatara iz 17. i prve polovice 18. stoljeća, među kojima se nalaze i predmeti vrhunske umjetničke vrijednosti.

Stoga dosadašnjim istraživanjima radova augsburških majstora pridodajemo u ovom prilogu još nekoliko njihovih značajnih ostvarenja.

Dubrovnik – katedrala

Pladanj s vrčem (Hans Jacob I. Bauer, prva polovica 17. stoljeća).

Srebro, djelomično pozlaćeno, iskucano, lijevano.

Pladanj: dužina: 56 cm, širina: 45 cm, visina: 5 cm.

Vrč: podnožje (oval): 9 × 7,6 cm, visina: 31 cm.

Pladanj ovalna oblika ukrašen je iskucanim i kvalitetno izvedenim vegetativnim, geometrijskim i figuralnim prikazima. Sredina pladnja oblo je izbočena na mjestu određenom za vrč. Površina je podijeljena na četiri polja u kojima su iskucani reljefni prikazi lebdećih anđela, koji u rukama nose snopove žita, bačvice s vinom, košarice s cvijećem i lonac s vatrom. Barokno profiliran rub pladnja ukrašen je iskucanim reljefima voća i apliciranim lijevanim glavicama. Kvalitetno oblikovani vrč kasnorenesansnog oblikovanja ukrašen je reljefno izvedenim ljudskim likovima, volutama i voćem. Drška vrča lijevana je i izvedena u obliku vitice ukrašene tijelom žene, koje je prikazano do pojasa.³

Pladanj i vrč označeni su žigom mjesnog pregleda grada Augsburga i majstorskim inicijalima »HB« u ligaturi, koji su, po svemu sudeći, pripadali augsburškom zlataru Hansu Jacobu I. Bauera. On je već oko 1622. postao majstor, a iste se godine oženio s Magdalenom Warnberger. Umro je 1653. godine.⁴

Krapina – franjevački samostan

Monstranca (Hans Christian II. Fesenmair, oko sredine 17. stoljeća).

Srebro, pozlaćeno, gravirano, iskucano, lijevano, ukras od granata.

Visina: 57 cm, širina: 26 cm, podnožje (oval): 20 × 26 cm.

Elegantno oblikovana i vitka pokaznica sa četverolisnim pod-

nožjem ukrašenim iskucanim viticama, graviranim cvjetovima i apliciranim lijevanim krilatim andeoskim glavicama. Iz podnožja se izdiže vitak stup s nodusom u obliku balaustra, ukrašenim »C« viticama. Gornji dio pokaznice počiva na lijevanoj krilatoj andeoskoj glavici. Oko ovalnog ostensorija s pozlaćenom lunulom vije se okvir od stiliziranih oblaka, koji uokviruje širi vijenac od bogatih cvjetnih rozeta izvedenih od tamnocrvenih granata. Oko cijeloga gornjeg dijela pokaznice vije se krug nemirno treptećih zraka svjetla. Na vrhu pokaznice, u krugu plamtećih zraka, smješten je malen lijevani lik Bogorodice s djetetom u naručju. O. Paškal Cvekan, u svojem djelu o krapinskim franjevcima, preuzima podatak od Gjüre Szabe, koji drži da je ta pokaznica izrađena oko 1680. godine.⁵

Pokaznica je označena žigom mjesnog pregleda grada Augsburga i simbolom majstora, koji u ovalu predstavljaju tri pera. Ovakvim se simbolom na svojim radovima služio zlatar Hans Christian II. Fesenmair, koji je rođen oko 1587. u Neresheimu. Već se 1618. natječe za čast majstora. Bio je član Velikog i Malog vijeća i načelnik Augsburga. Umro je 1664. godine.⁶

Zagreb – Povijesni muzej Hrvatske
(inventarski broj 2123)

Zdjela (Balthasar Haydt, druga polovica 17. stoljeća).
Srebro, iskucano, gravirano, cizelirano, lijevano.
Dužina: 21,5 cm, širina: 18 cm.

Srebrna zdjela ovalna oblika ima širok vanjski rub ukrašen iskucanom i graviranom ornamentacijom. Sav unutarnji dio zdjele ispunjen je prikazom utvrđene crkve na brežuljku s lijeve strane, te nizom kuća, tornjem i bedemima s desne strane. U dolini, ispod brežuljka s crkvom, prikazan je sićušan lik konjanika koji u galopu jaše prema crkvi. Zdjela ima sa svake strane lijevanu ručku u obliku vitice.

Zdjela je označena mjesnim žigom grada Augsburga i majstorskim inicijalima »HB« u ligaturi. Ovaj je znak upotrebljavao augsburški srebrnar Balthasar Haydt, koji je postao majstor oko 1645. godine. Bio je član Velikog vijeća, a umro je 1680. godine.⁷

Ova srebrna zdjela potječe iz župne crkve u Sisku, a kupljena je za Muzej 1919. godine od tamošnjeg sakristana.

Ludbreg – župna crkva Svetog Trojstva

Kalež (Johannes I. Mayr, druga polovica 17. stoljeća).
Srebro, pozlačeno.
Visina: 22,6 cm, Ø podnožja: 15 cm.

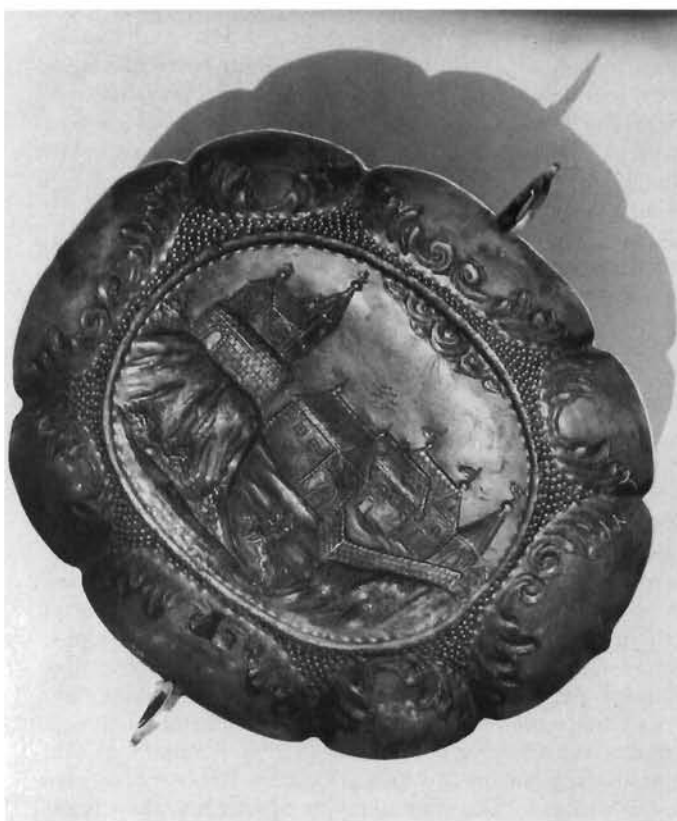
Jednostavno izveden i pozlaćen kalež sa šesterolisnim profiliranim podnožjem iz kojeg se izdiže šesterobridni stup sa heksagonalnim kruškolikim nodusom. Čaška kaleža je glatka i pozlačena.

Kalež je označen žigom mjesnog pregleda grada Augsburga i majstorskim inicijalima »IM« u ovalu, koji su pripadali augsburškom zlataru Johannesu I. Mayru, rođenom u Augsburgu, koji je postao majstor 1629, a umro je u istome gradu 1687. godine.⁸

Ovaj tip jednostavno izvedenoga srebrnog i pozlaćenog kaleža snažno je utjecao na domaće zlatare u kontinentalnoj Hrvatskoj u drugoj polovici 17. stoljeća, kao što je to vidljivo kod radova varaždinskih srebrnara iz tog razdoblja.⁹

Virje – župna crkva sv. Martina

Kalež (Johann Georg Anzwang/er/, prva polovica 18. stoljeća).

Dubrovnik, katedrala: pladanj, rad Hansa Jacoba I. Bauera, prva polovica 17. stoljeća
Dubrovnik, Cathedral. Tray (Hans Jacob I. Bauer, first half of 17th c)

Zagreb, Povijesni muzej Hrvatske: zdjela, rad Balthasara Haydta, druga polovica 17. stoljeća (foto: Branko Brce)
Zagreb, Historical Museum of Croatia: Bowl (Balthasar Haydt, second half of 17th c) (Photo Branko Brce)

Ludbreg, župna crkva Svetog Trojstva: kalež, rad Johanna I. Mayra, druga polovica 17. stoljeća (foto: Nevenka Belčić)
Ludbreg, parish church of the Trinity: Chalice (Johannes I. Mayr, second half of 17th c) (Photo Nevenka Belčić)

Srebro, djelomično pozlačeno, iskucano, gravirano, lijevano.
 Visina: 23,3 cm, Ø podnožja: 15 cm.

Elegantno oblikovan kalež s razvedenim i profiliranim podnožjem ukrašenom i graviranom vrpčastom ornamentacijom. Nodus je kruškolik i ukrašen »C« viticama, koje uokviruju ovalne i neukrašene medaljone. Košarica kaleža izvedena je na proboj od gustog spleta biljnih vitica.

Kalež je označen žigom mjesnog pregleda grada Augsburga i majstorskim simbolom u obliku nepravilne zvijezde, koji je pripadao majstoru Johannu Georgu Anzwang(er)u, rođenom u Vahrnu u Tirolu. Majstorom je postao 1703, a umro je 1743. godine.¹⁰

Zagreb – crkva sv. Katarine

Poprsje – relikvijar sv. Franje Ksaverskog (Johann Lucas Sigel, 1734-1735. godina).

Srebro, iskucano, gravirano, lijevano.

Postament: drvo s ukrasima.

Visina poprsja: 46,5 cm, dubina: 19 cm, širina: 35,5 cm.

Barokno oblikovano postolje od drva ukrašeno je splotom

Virje, župna crkva sv. Martina: kalež, rad Johanna Georga Anzwang(er)a, prva polovica 18. stoljeća (foto: Nevenka Belčić)
Virje, parish church of the St Martin: Chalice (Johann Georg Anzwanger, first half of 18th c) (Photo Nevenka Belčić)

akantusovih listova. U sroliko oblikovanom otvoru u središtu postamenta nalazi se relikvija sv. Franje Ksaverskoga. Na tom postolju smješteno je srebrno poprsje koje prikazuje mladolikog sveca odjevena u strogu isusovačku halju lagano pokrenutih nabora, s uskom stolom oko vrata, ukrašenom fino izvedenim cizeliranjem. Mekano je oblikovana glava i lice sveca s kratkom kovrčavom kosom, bradom i brkovima. Iznad svečeve je glave okrugla i prozirna aureola od plamtećih zraka svjetla. Svetac u svojim ispruženim rukama drži velik zatvoren folijant.

Poprsje – relikvijar sv. Ignacija Loyole (Johann Lucas Sigel, 1734-1735. godine).

Srebro, iskucano, gravirano, lijevano.

Visina poprsja: 46,5 cm, dubina: 19 cm, širina: 35,5 cm.

Pandan poprsju – relikvijaru sv. Franje Ksaverskoga. Na identično oblikovanom i ukrašenom drvenom postamentu postavljeno je srebrno poprsje – relikvijar, koje predstavlja sv. Ignacija Loyolu. Svetac starije dobi, krupne čelave glave, energičnih crta lica, s kratkom bradom, odjeven je u kruto oblikovanu kazulu ukrašenu graviranim ornamentima. Na svečevoj je glavi okrugla i prozirna aureola od plamtećih zraka svjetla.

Zagreb, crkva sv. Katarine: poprsje-relikvijar sv. Franje Ksaverskoga, rad Johanna Lucasa Sigela iz 1734–1735, prije restauriranja (foto: Nevenka Belčić)

Zagreb, church of St Catherine: Bust-reliquary of St Francis Xavier (Johann Lucas Sigel, 1734–1735, before restoration) (Photo Nevenka Belčić)

Zagreb, crkva sv. Katarine: poprsje-relikvijar sv. Franje Ksaverskoga, rad Johanna Lucasa Sigela iz 1734–1735, nakon restauriranja (foto: Nevenka Belčić)

Zagreb, church of St Catherine: Bust-reliquary of St Francis Xavier (Johann Lucas Sigel, 1734–1735, after restoration) (Photo Nevenka Belčić)

Sv. Ignacije podržava objema rukama velik otvoren folijant na kojem je ugraviran zapis: »AD MAIOREM DEI GLORIAM«.

Ova dva poprsja – relikvijara spominje A. Schneider, ali bez naznake autora.¹¹

Oba poprsja – relikvijara označena su žigom mjesnog pregleda grada Augsburga iz 1734–1735.¹² i majstorskim inicijalima »ILS« u srcu. Ovi su inicijali pripadali augsburškom srebrnarju Johannu Lucasu Sigelu, rođenom u Passauu, koji 1694. postaje majstor u Augsburgu. Godine 1696. ženi se s Marijom Magdalenom Riss, a umro je u Augsburgu 1745. godine.¹³

Restauraciju tih iznimno vrijednih srebrnih relikvijara, teških 12 kilograma srebra, izvršio je Dragan Dokić, restaurator Restauratorskog zavoda Hrvatske u Zagrebu. O restauratorskom postupku prilikom popravka tih umjetnina on detaljno izvještava u intervjuu s Marinom Viculin.¹⁴

Prikazani radovi augsburških majstora predstavljaju dio sačuvanih djela majstora iz Augsburga u sakralnim objektima Hrvatske, kojih se istraživanje nastavlja.

Zagreb, crkva sv. Katarine: poprsje-relikvijar sv. Franje Ksaverskoga, rad Johanna Lucasa Sigela iz 1734–1735; detalj: svečeva ruka nakon restauriranja (foto: Nevenka Belčić)

Zagreb, church of St Catherine: Bust-reliquary of St Francis Xavier (Johann Lucas Sigel, 1734–1735 – detail: the saint's hand after restoration) (Photo Nevenka Belčić)

Zagreb, crkva sv. Katarine: poprsje-relikvijar sv. Ignacija Loyole, rad Johanna Lucasa Sigela iz 1734–1735 (foto: Nevenka Belčić)
Zagreb, church of St Catherine: Bust-reliquiary of St Ignatius Loyola (Johann Lucas Sigel, 1734–1735) (Photo Nevenka Belčić)

Summary Ivo Lentić A Contribution to the Study of Works by Augsburg Craftsmen in Croatia

In the seventeenth century and the early eighteenth century the craftsmen from Augsburg played a very important and concrete role in our lands, particularly in continental Croatia, where treasuries, churches and chapels have kept a considerable number of their works, some of which of the highest artistic merit. The silver tray and pitcher from the first half of the seventeenth century (Dubrovnik Cathedral) were crafted by the Augsburg

Bilješke

- 1
Ivo LENTIĆ, *Varaždinski zlatari i pojasari*, Zagreb, 1981.
- 2
ISTI, *Zlatarstvo u Koprivnici*, Podravski zbornik, Koprivnica, 1983, str. 123-135.
- 3
ISTI, *Nekoliko radova augsburških i bečkih majstora iz 17. i početka 18. stoljeća u Dubrovniku*, Fiskovičev zbornik, I, Split, 1980, str. 527-528.
- 4
Helmut SELING, *Die Kunst der Augsburger Goldschmiede 1529-1868*, München, 1981, sv. III, str. 162, br. 1389.
- 5
O. Paškal CVEKAN, *Krapinski franjevci*, Krapina, 1980, str. 72-73.
- 6
H. SELING, *nav. dj.*, sv. III, str. 154-155, br. 1318.
- 7
ISTI, *nav. dj.*, sv. III, str. 194, br. 1534.
- 8
ISTI, *nav. dj.*, sv. III, str. 177, br. 1449.
- 9
Ivo LENTIĆ, *Varaždinski zlatari i pojasari*, str. 16-17, sl. 4 i 6.
- 10
H. SELING, *nav. dj.*, sv. III, str. 298, br. 1965.
- 11
Artur SCHNEIDER, *Popisivanje i fotografsko snimanje umjetničkih spomenika zagrebačkih*, Ljetopis JAZU, knj. 50, Zagreb, 1938.
- 12
H. SELING, *nav. dj.*, sv. III, str. 24, br. 204.
- 13
ISTI, sv. III, str. 281, br. 1891. O ovim relikvijarima donosi podatak Miroslav VANINO, *Isusovci i hrvatski narod*, I, Zagreb, 1969, str. 474-475, koji glasi: »God. 1700. dobio je veliki oltar srebrne kipove sv. Ignacija i sv. Franje Ksavera, izradene u Augsburgu za 900 forinti. Kip sv. Ksavera nabavljen je oporučnim zapisom velikog štovatelja svečeva i zagrebačkog kanonika Stjepana Dojčića, biskupa krbavskog i opata sv. Helene od Podgorja. Za kip sv. Ignacija utrošen je dio oporučnog zapisa bivšeg biskupa zagrebačkog Aleksandra Ignacija baruna Mikulića, iskrenog prijatelja i velikog dobrotvora isusovačkog reda...«
Vrijeme nabavke kipova-relikvijara od srebra podudara se s vremenom djelovanja augsburškog zlata Johanna Lucasa Sigela, dok na istim relikvijarima utisnuti žig mjesnog pregleda Augsburga (češer i slovo »A«) odgovara godini 1734-1735.
- 14
Marina VICULIN, *Metalne tajne starih majstora*, Nedjeljni vjesnik, Zagreb, 12. lipnja 1988.

goldsmith Hans Jacob I. Bauer; the Monstrance decorated with garnet stones (Krapina, Franciscan monastery) was executed by Hans Christian II Fesenmaier in the mid-seventeenth century; the silver bowl dating from the second half of the seventeenth century (Zagreb, Croatian Historical Museum) was made by Balthasar Haydt; the Chalice of gilt silver from the second half of the seventeenth century (Ludbreg, parish church of the Trinity) was crafted by Johannes I. Mayr; the silver chalice dating from the first half of the eighteenth century (Virje, parish church of St Martin) was made by Johann Georg Anzwang(er) and the two silver busts-reliquiaries (Zagreb, church of St Catherine) representing St Francis Xavier and St Ignatius Loyola were made by Johann Lucas Sigel in 1734-1735.